

КАЛЕНДАР

на народните вярвания, обичаи и ритуали на хората от с.Миланово
(Осиково)

В хилядолетната си история българите са запазили най-различни вярвания, обичаи, ритуали. През различните епохи са вярвали в различни божества, на които са се прекланяли, извършвали са различни ритуали в тяхна чест, молели са се за добро и закрила. Природните явления и стихии са предизвиквали различни мисли, преживявания, вярвания, затова към тях се отнасяли с особено внимание. Християнството не е заличило езическите вярвания и обичаи, напротив, в много случаи нагаждало календара си към езическия календар.

Както всички българи и хората от Осиково – Миланово са имали свои вярвания, ритуали, забрани и т.н., спазвали са ги и ги предавали на поколенията, затова са достигнали до нас.

За да проследим хронологически вярванията и свързаните с тях изисквания, ще започнем от там, където започва новата година на прабългарския календар, а това е

ИГНАЖДЕН. Според най-верния календар – българския – древните българи като добри астрономи, го изключвали от другите дни в годината и го наричали „единак“, „еднажден“. Това е датата на зимното слънцестоене, след този ден се ражда новото слънце. По-късно християнството го свързало със св.Игнат Богоносец и го нарекло Игнажден. Християните вярвали, че от Игнажден започват родилните мъки на св. Богородица. Затова се пее и в народните песни: „Замачи са божа маця от Игнаждень до Коледа.”

Хората вярвали, че от това какъв човек дойде в къщата ти най-напред на този ден, се познава каква ще бъде годината на това семейство. На този ден жените прели прежда – „игнатови кончици” – използвали ги за кърпене и шиене. От Игнажден до Коледа старите жени могат да предат, а младите – не, защото няма да могат да родят.

От Рождество Христово – Коледа, до Водици – пети януари ,не се пере, дните се наричат „мръсни“. Носи се чесън в джоба. Вечер по тъмно се излиза само с нещо, което свети, защото се явявали караконджоли. След Голяма Коледа – 26.12. - не се работят женски работи от мишки.

На Стефановден – 27.12. – не се работи от пребитщина, т.е. през годината може да те сполети контузуване.

На Богоявление – 06.01. – не се работи от вода. На Водици се прави водосвет и се оставя кръста във водата през нощта. Ако на следващия ден водата е замръзнала, годината ще е берекетна.

От Коледа до Ивановден не се работи. На Бабин ден – 08.01. – жените слагат на коляно пепел и ближат три пъти -от „бабици” /стомашни смущения/, хранително отравяне, обрив по кожата.

Като става въпрос, че не се работи, това се отнася за предене, плетене, влачене, шиене, тъкане. От Коледа до Ивановден се ходи на гости – на кръстник, на стари родители, на именници, на приятели. Затова не остава време за работа.

На Василевден - 01.01.- още през нощта ергени и по-големи момчета ходят по къщите да „суровакат”. Те благославят стопаните за здраве, късмет и берекет, а стопаните ги даряват с храна и пари. Ако някой стопанин не ги пусне

в къщата си, сурвакарите му отмъщавали: откачвали портата (вратника) и го оставяли далече от къщата; изкарвали колата или шейната и ги закарвали на такова място, от което стопаните много трудно ще ги приберат или нещо друго, което роди въображението им през нощта.

На 16.01. – Честни вериги – не се преде, плете, влачи и пере.

На Атанасовден не впрягат воловете. Волът казвал: „Цела годин ма спрегай, на Атанасовдень недей”. Това е ден на воловете. Атанасовден се е считал за средата на зимата.

На Трифон (Трифон зарезан) не се преде и не се отваря ножица. Три дни след него са вълчи празници. Не се шият мъжки дрехи, защото мъжете ходят по гората и може да бъдат нападнати от вълци.

След първото запостене (месни заговезни) в понеделник не се работи от мишки, след второто запостене (сирни заговезни) в понеделник не се работи от червеи. На второто запостене се ходи на прошка при кръстника.

В миналото сватбите обикновено се правели през зимата, когато хората са свободни от полска работа. Когато и да се е състояла сватбата, младоженците ходят на прошка при кръстника на второто запостене. До тогава невестата не говори с кръстника, когато го срещне, обръща глава на другата страна. На самата прошка мадото семейство носи два мъжки и един женски кулаки (обредни хлебовете) и дар за кръстника, кръстницата и децата, ако имат. Близки от семейството могат да придружават младоженците. Когато отидат в дома на кръстника, всички казват „Добър вечер”, само невестата мълчи. Кръстникът я кани: „Седай, кумице, да та опрощавам”. Налива вино в чаша, в която има гръстено семе, и ѝ казва: „На ти, кумице, простена чаша”. Кумицата отпива една глътка и я връща. Кръстникът долива чашата и я подава отново със същите думи. Така три пъти. След третия път невестата казва: „Дай си, кръстник, ръката да я целуна”. Целува ръка и започват да си говорят. След опрощаването невестата дава даровете на всички, като започва от кръстника, дава и кулаките и пак му целува ръка. Кръстникът и кръстницата също дават на младото семейство някакъв подарък. Следва вечеря като на заговезни.

Седмицата след второто запостене е „Тудоровата неделя”. През тази седмица са лудите празници и не се преде, плете, тъче, шие. В понеделник се чисти къщата и се мият добре съдовете – да няма блажно по тях. Следва сух вторник, луда среда, въртоглав четвъртък, луд петък. Не се работи от полудяване. Стриктно се спазвали в миналото сряда и петък.

В петък пред Тодоровден невестите, които са се омъжили след последния Тодоровден, ходят на църква да се отчитат пред свещеника, а той им чете за здраве. На тръгване се ритат една друга и цвилят като коне. Вари се боб и царевица и се меси погача. През останалите дни на „Тудоровата неделя” не се вари боб от подуване на хора и животни. Като се има предвид, че бобът често е присъствал на тогавашната трапеза, редно е да се направи и разнообразие на храната.

Вечерта пред Благовец се обикаля около къщата и цялото дворно място със сградите за добитък, чука се желязо върху желязо, обикновено ръжена и машините или лопатката за смет, и се вика: „Бегайте змии и гущерици, че зарана е Благовец”. По този начин се гонят всякакви влечуги. Рано сутринта на Благовец във всеки двор се пали боклук и тор, пушекът гони злите духове. На Благовец не се работи от змии. На малките момиченца се дупчат ушите за обици. На Благовец се сее разсада, за да е благ пипера.

На Цветница не се работи от вода – може да се предизвика наводнение.

Празна неделя е седмицата след Великден. Не се сее и не се седи нищо. За да не се пилее напразно време, преди Великден се засажда или засява малко и в празната неделя се продължава. Нарича е празна, защото, ако не се спази това изискване, няма да се роди добра реколта. На разпети петък нищо не се работи. Ако переш в четвъртък преди Великден, през цялата година не трябва да переш на този ден. Ако има умрял наскоро в семейството, в събота не се пере, защото му се мъти водата.

На 09.03. са Младенците – св.40 мъченици. Жените ходят за дърва в гората, за да донесат 40 „дръвя“ кратуги (ботори). Не се шие. Има предание, че жена се зарекла на този ден да изшие 40 конци, но не успяла и умряла.

На Еремия – 01.05. – не се работи нищо от змии, нарича се змийски ден. Жените месят кал и правят подници.

На 24.06. е Свети дух. Седмицата след него е Русалска неделя. Стриктно се спазва петък – не се работи в нива и градина от градушки и гръмотевици.

На Яневденъ (Еньов ден) се ходи за билки и се правят венци от полски и горски цветя. През тях се провират предимно децата за здраве. Берат се метли – растението метличина –което се запазва здраво и след като изсъхне. С тях са мели къщите си.

„Горехците” – Горещниците са на 15,16 и 17 юли пред Илинден – не се работи от огън и гръмотевици.

На 20 юли е Илинден, а на 22 юли е Мария Магдалина. С тях е свързано следното предание: Връщайки се от празника си, Мария Магдалина срещнала св.пророк Илия. Той я попитал къде е ходила, а тя му отвърнала, че е празнувала празника си. Той я попитал кога е неговият празник. Като разбрал, че неговият празник е минал и той го е забравил, се разсърдил, разгърмял и треснал лещниците. Затова някои лещници изсъхват преди да са узрели.

На 01.08. са Макавеите. На този ден жените правят топила, топят в тях гръстите и слагат някакво желязо заедно с гръстите.

Ако се жъне след Преображение – 06.08. – сноповете не се обръщат след връзване. Вярва се, че от този ден времето се преобръща към есен.

На следващия ден след Димитровден – 26.10. – не се работи от мишки.

Архангеловден е на 08.11. Седмицата след него са вълчите празници. Два дни след тях е „кривио вълк”. Този ден стриктно се спазва – не се работи с ножица. За да се шие и по време на празниците, се крои преди тях. Не може да се губи време – идва зима и са нужни топли дрехи. По време на празниците мъжко не се работи по същата причина – мъжете ходят в гората и планината и има опасност да бъдат нападнати от вълци.

На 30.11. е Андрей – Андреевден. Вари се царевица и боб, защото се надуват, за да наедриява деня. На кръстопът се носи царевица за мечката. Пак заради нея на тоя ден не се преде.

В бита си хората в миналото са използвали много растения за ритуални цели. Ето някои от тях:

ЗАЛИС – лист от залис се пришива в колан, джоб и други подходящи места и се носи постоянно за предпазване от болести, магии, уроки и др. Носи се от войници за предпазване от куршуми и хора, които са подсъдими при съдебно дело.

БОСИЛЕК – присъства на всички ритуали в църквата. Слага се в китката, с която се ръси със светена вода. Слага се в сватбарски китки заради приятния аромат. Използва се изсъхнал и през зимата, защото не губи аромата си.

ЗДРАВЕЦ – както показва и името му, носи се като китка за здраве, подарена на скъп човек. При изпращане на войник се закичва със здравец, за да му носи здраве. Слага се и в сватбарски китки и венци на барде и бъклица.

ЧИМШИР – използва се за направа на сватбарски китки и венци – на сватба се украсяват бардето с ракията и бъклицата с виното, при погребение се изплита венец около дървения кръст, който предвожда траурната церемония. Чимширът се използва целогодишно, защото е вечнозелен и придава свежест на китките и венците.

КЕФОРИЯ - градинско растение със силен и приятен аромат, присъства при сватбарски китки, венци за различни ритуали и др.

ЛАПКА – тревисто растение с издължено стъбло, залепващо към всичко, до което се допре. Слага се на Яневден около кръста и главата за предпазване от болки.

ВЪРБА – върбови клонки се вземат от църквата след ритуала на Цветница и се носят като венци около кръста и на главата за здраве.

ОРЕХОВА ШУМА – слага се във водата, с която се мие главата през Русалската неделя.

КУКУРЯК – заедно с него се варят яйцата, които ще се боядисват на Великден.

Информацията събра и описа Цветана Ангелова Динова

с.Миланово (Осиково) – 2013 год.

Информатори: Султана Георгиева Кюова (Глогова), Надежда Николова Торбова, Надка Николова Червенкова (Кюзова).